

Brief aan Pieter Breughel, geschreven door H  l  ne Feye

Beste Pierre Breughel,

U heeft deze wereld 450 jaar geleden in Brussel verlaten. 450 jaar is lang, bijna een half millennium, en toch lijkt u me zo nabij.

Gedachten, woorden, muziek en schilderkunst ontsnappen, naar ik hoop, aan de eindigheid van de tijd in deze wereld en daarom durf ik te geloven dat u deze brief zult ontvangen, nog beter dat u hem ontvangt. Zegt men niet dat het gebed de zwakheid van God is? Misschien zal de eerbetoon die wij u vanavond brengen ook u doen zwichten en zult u ons, van waar u bent, willen inspireren.

Ons inspireren... ja, ons inspireren om de religieuze en frivole dansen en liederen van uw tijd, de zestiende eeuw, te spelen en te proeven.

Ons ook inspireren in de studie van de prachtige schildertechniek die bekend staat als die van "de Vlaamse schilders", een techniek die u perfect beheerst. Een schildertechniek die niet meer wordt onderwezen aan de kunstacademie omdat ze verloren is gegaan, door vergetelheid.

Ons ten slotte inspireren om de verborgen betekenis te verstaan van de buitengewone schilderijen, tekeningen en gravures die u ons als erfenis heeft nagelaten.

Vanaf ik in staat was om te kijken, ben ik onder de indruk van uw schilderijen. Ze stralen een ongeëvenaarde warmte en humor uit. Het licht dat uit uw schilderijen lijkt te komen, en dat we ook terugvinden bij schilders als de gebroeders Van Eyck, Patinir of Jeronimus Bosch, fascineerde mij en ik droomde ervan om er de werkwijze van te leren kennen.

De Voorzienigheid heeft een buitengewone man op mijn weinig academische pad gebracht, een Fransman uit het noorden, Jean-Pierre Poidevin, die al zijn hele leven schildert en op empirische wijze de Vlaamse schildertechniek nieuw leven heeft ingeblazen. Deze beroemde techniek, bekend als die van de gebroeders Van Eyck, heeft veel stof doen opwaaien en deed de grote schilder Louis Cattiaux zeggen dat het geheim van hun werkwijze in werkelijkheid GEDULD was.

Zo heb ik vijftien jaar lang, onder het toezien van Jean-Pierre, mijn tijd doorgebracht met het kopiëren van de grote meesters. Mijn aandacht werd getrokken door de kwaliteit van de drager, door de voorbereiding van een halfvette, semi-absorberend smeersel (gesso) die het drogen door absorptie van de gekleurde deeltjes mogelijk maakt. Door op dit smeersel transparante en gekleurde olieharige glacis als uienvellen op elkaar aan te brengen, ontstaat een kleurrijk vibrato dat het oog streelt. En dit schildermateriaal veroudert goed. Want de met olieextract verdunde hars isoleert de met olie vermengde pigmenten en versteent mettertijd, zodat het na verloop van eeuwen gaat glanzen. Het is een ware wetenschap die deze grote schilders beoefenden, die een laboratorium hadden en de wetten van de fysica en het licht begrepen. Hun schilderkunst en die van u, beste Breughel, draagt bij tot het begrip van de dingen en het universum.

Ik heb me met hart en ziel verdiept in drie van uw schilderijen, namelijk: De jagers in de sneeuw (117 cm bij 162 cm, Kunsthistorisches Museum Wenen), Een winterlandschap met schaatser (56 cm, Brussel, collectie F. Delporte) en De oogst (118 cm bij 160,7 cm, Metropolitan Museum New York).

In die hoedanigheid neem ik de vrijheid u te schrijven en u te vragen ons te inspireren.

Want aanvankelijk was ik onder de indruk van de kracht van uw composities, de kleurstelling en de techniek, kortom, van hoofdzakelijk technische aspecten, maar gaandeweg begon ik te begrijpen dat uw kunst niet alleen

mijn zintuigen prikkelde, maar ook een heel bijzonder zintuig aansprak, namelijk dat van de intuïtie, van het verstand. Ik leg het even uit:

De meest uiteenlopende meningen werden over u geuit. Sommigen hebben u bestempeld als een lompe en goedmoedige schilder. Anderen als een goede katholieke moralist. Weer anderen als een losbandige en misantropische denker.

Het valt niet te ontkennen dat boerenscènes voor u een bron van inspiratie waren – er wordt zelfs gezegd dat u, om uw schetsen te maken, niet aarzelde om u op te dringen op boerenbruiloften met talrijke geschenken. Het staat buiten kijf dat we in uw schilderijen talrijke oude moraliserende Vlaamse spreekwoorden terugvindt. Het is nochtans veel meer dat u ons vertelt door te schilderen.

De waarheid, voor wie uw werk serieus bestudeert, is dat u ons, in bedekte termen bedoel ik wel, onder het meim van oude spreekwoorden of een mythologische fabel, of onder de sluier van kinderspelletjes of een boerenbruiloft, vertelt over een GEHEIM. Welk geheim?

Het grootste geheim van de mensheid, natuurlijk! Het geheim van het licht dat diep in de mens verborgen ligt, het geheim van de regeneratie van de mens. Maar laten we ons niet vergissen, u bent niet, zoals de filosoof Jung zou kunnen denken, een spirituele mysticus die op zoek is naar een ontlichaamde psychische regeneratie, nee, u bent een operatieve die op zoek is naar de vereniging van de hoogste geest met het zuiverste lichaam. Misschien hebt u het gevonden, die chemische vereniging, dat elixer van onsterfelijkheid? Misschien getuigt u van die ervaring met uw penseelstreken... maar onze ogen zijn te verblind om het te zien en te begrijpen... één ding is zeker: de ultieme betekenis van uw werk is alchemistisch. Alchemie, deze tegenwoordig weinig bekende en verguisde wetenschap, die vaak wordt verward met de kunst van de transmutatie van onedele metalen, was aan het einde van de middeleeuwen een officiële wetenschappelijke discipline en beleefde haar hoogtepunt in uw tijd. De zestiende eeuw is ook de eeuw van Agrippa, Zachaire, Dee, Khunrath en nog vele anderen. De adepten Paracelsus en Van Helmont woonden in Brabant, zij waren uw burens. Karel V, aan wie u onderdanig was, moedigde alchemistisch onderzoek aan. Ja, de uiteindelijke betekenis van uw werk is alchemistisch. Om hiervan overtuigd te raken, volstaat het om de zeer gedocumenteerde studies te lezen van Jacques van Lennep, verbonden aan de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten van België, die met veel geleerdheid aantoonde dat alle symbolen die de alchemisten nauw aan het hart lagen, terug te vinden zijn in uw schilderijen en tekeningen. Bijvoorbeeld de holle boom, symbool van de oven van de alchemisten, de boot, symbool van de athanor, de bol, symbool van de alchemistische vaas, het beeld van het ei, de kip en het nest, enz. enz.

Dit is niet de plaats om een gedetailleerde analyse te geven van al deze symbolen in uw werk. Ik maak deze brief openbaar om de nieuwsgierigheid van de liefhebbers van uw schilderkunst te prikkelen. Misschien zijn zij zich totaal niet bewust van de diepgang en de verborgen betekenis van uw boodschap? Weten zij dat uw vriend Abraham Ortelius, de beroemde geograaf, over u heeft gezegd – ik citeer: “Hij heeft veel dingen geschilderd die niet te schilderen zijn. In al zijn werken moet men meer begrijpen dan wat er geschilderd is.”

Weten zij dat u, toen u uw dood voelde naderen, uw vrouw opdracht gaf om te gewaagde tekeningen te verbranden die haar in moeilijkheden hadden kunnen brengen? U vreesde ongetwijfeld dat uw voorliefde voor de hermetische wetenschap, de alchemie, niet voldoende verborgen was voor de ogen van de inquisiteurs?

Hoe dan ook, beste Peter Bruegel, de schat die u ons heeft nagelaten, ook al hebben we er niet de sleutel voor, doet ons hoofd, ons hart en onze ziel trillen.

Hartelijk dank daarvoor. Maar we hebben u nog steeds nodig. Inspireer ons en we zullen vervuld zijn.